

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU

**ACTA
MVSEI POROLISSENSIS**

XXXVI

ISTORIE – ETNOGRAFIE

ZALĂU
2014

EDITOR ȘEF: Dr. Corina BEJINARIU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Horea POP – redactor șef
Dr. Ioan BEJINARIU – redactor responsabil
Dr. Dan BĂCUEȚ CRIȘAN – secretar de redacție
Dr. Marin POP – responsabil de număr
Dr. Sanda BĂCUEȚ CRIȘAN – membru
Dr. Camelia BURGHELE – membru
Dr. Emanoil PRIPON – membru

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. Gheorghe LAZAROVICI, Universitatea Eftimie Murgu, Caransebeș, România
Dr. Tiberius BADER, Hemmingen, Baden-Wurttemberg, Germania
Conf. univ. dr. Gelu FLOREA – Departament Istorie Antică și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca (România)
Cercet. șt. I dr. Coriolan H. OPREANU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Cercet. șt. II dr. Ioan STANCIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Sorin MITU – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Adrian IVAN – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Drd. Dan Octavian PAUL, Muzeul Banatului, Timișoara, România

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor, pentru formulări și calitatea rezumatelor în limbă străină revine în întregime autorilor.

ACTA MVSEI POROLISSENSIS

Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Orice corespondență referitoare la publicație va fi trimisă pe adresa: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com	Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: MUZEUL JUDETEAN DE ISTORIE SI ARTA ZALAU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com
--	--

© EDITURA POROLISSUM A MUZEULUI JUDEȚEAN
ISSN 1016-2801

Tipar: S.C. MEGA PRINT S.R.L. CLUJ-NAPOCA

CUPRINS – SUMMARY – RÉSUMÉ

CORNEL GRAD. *IN HONOREM*..... 9

I. ISTORIE

EPOPEEA AȘEZĂRII UCRAINENILOR ÎN BAZINUL DE JOS AL RÂULUI VIȘEU (SECOLELE XIV–XVIII).....13

ILIE GHERHEȘ

THE EPIC OF THE UKRAINIAN SETTLEMENT IN THE LOWER BASIN OF THE VIȘEU RIVER (XIV–XVIII CENTURY)

TESTAMENTUL DOAMNEI URSULA PAULIN: REFLECȚII PE MARGINEA UNUI DOCUMENT DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA 21

LIDIA GROSS

THE WILL OF MRS. URSULA MEISTER PAULIN: REFLECTIOUS OF THE EDGE OF A DOCUMENT FROM THE EARLY 16TH CENTURY

ASPECTE ALE VIEȚII RELIGIOASE A ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI ÎN PERCEPȚIA CĂLĂTORILOR STRĂINI ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA 35

DIN PETRE

ASPECTS OF ROMANIANS' RELIGIOUS LIFE IN THE PERCEPTION OF FOREIGN TRAVELERS IN THE EIGHTEENTH CENTURY

IDENTITĂȚI LOCALE DIN TRANSILVANIA ÎN EPOCA MODERNĂ..... 43

SORIN MITU

LOCAL IDENTITIES FROM IN MODERN EPOCH

APLICAREA PRINCIPILOR LIBERALE PE DOMENIUL WESSELÉNYI DIN JIBOU 53

BENEDEK VASILE

APPLICATION OF THE LIBERAL PRINCIPLES TO THE WESSELÉNYI MANOR IN JIBOU

CONSTRUIREA ROMÂNULUI ȘI A NAȚIUNII ROMÂNE. IDEEA DE NAȚIUNE ÎN TEXTELE JURIDICE ȘI IDEOLOGICE DIN SPAȚIUL ROMÂNESC ÎN SECOLUL AL XIX-LEA 71

ANDREI-SABIN FAUR

CONSTRUCTION OF THE ROMANIAN AND THE ROMANIAN NATION. THE IDEA OF THE NATION IN IDEOLOGICAL AND LEGAL TEXT IN THE ROMANIAN SPACE IN THE 19TH CENTURY

GAZETA DE TRANSILVANIA: PUNCT DE REFERINȚĂ AL PRESEI ROMÂNEȘTI DIN ARDEAL . 93

RĂDUCU RUȘET

TRANSILVANIA GAZETTE. REFERENCE POINT OF ROMANIAN JOURNALISM IN ARDEAL

ÎNTRE LIBERTATE ȘI CONSTRÂNGERE. STATUTUL ASOCIAȚIONISMULUI DIN TRANSILVANIA (1850–1900)..... 103

NICOLAE TEȘCULĂ

ZWISCHEN FREIHEIT ZWANG. VEREINSWESEN STATUS IN SIEBENBÜRGEN (1850–1900)

ATITUDINEA LOCUIITORILOR DIN DOBROGEA FAȚĂ DE AUTORITĂȚILE MAGHIARE ÎN PROCESUL MEMORANDUMULUI.....	111
LAVINIA GHEORGHE INHABITANTS OF DOBRUDJA ATTITUDE TOWARDS THE HUNGARIAN AUTHORITIES IN THE TRIAL OF THE MEMORANDUM	
ÎNVĂȚĂMÂNTUL CONFESIONAL ORTODOX ÎN TRANSILVANIA ȘI ÎN PROTOPOPIATUL UNGURAȘULUI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.....	131
COSMIN-CĂTĂLIN LAZAR ORTHODOX RELIGIOUS EDUCATION IN TRANSYLVANIA AND UNGURAȘ DEANERY IN THE SECOND HALF OF THE 19 TH CENTURY.	
TIMPURI TULBURI. REFLECTAREA LEGII CĂSĂTORIEI ÎN PAGINILE PRESEI TRANSILVĂNENE	147
ANAMARIA MACAVEI TROUBLED TIMES. THE REFLECTION OF MATRIMONIAL LEGISLATION IN THE PAGES OF TRANSILVANIA PRESS	
FENOMENUL NATALITĂȚII ÎN CUPRINSUL PROTOPOPIATULUI ORTODOX TURDA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA (1880–1900)	155
CIPRIAN DORU RIGMAN CONSIDERATIONS REGARDING THE BIRTH RATE IN THE ORTHODOX ARCHPRIESTHOOD OF TURDA AT THE END OF THE 19 TH CENTURY (1880–1900)	
PAGINI DIN ISTORIA ALIMENTĂRII ORAȘULUI ORADEA CU APĂ. 120 DE ANI DE LA INAUGURAREA UZINEI VECHI DE APĂ.....	171
HOCHHAUSER RONALD PAGES ON THE HISTORY OF ORADEA'S WATER SUPPLY. 120 YEARS SINCE THE INAUGURATION OF THE OLD WATER PLANT	
HRANĂ SAU MEDICAMENT: TERAPIILE NATURISTE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX	185
CRUCIȚA LOREDANA BACIU FOOD OR MEDICINES: NATURAL THERAPIES IN EARLY TWENTIETH CENTURY.	
EUTANASIA – REPERE ISTORICE ALE UNUI CONCEPT CONTROVERSAT	195
IULIA-MARIA PUIE EUTANASIA – MILESTONES OF A CONTROVERSIAL CONCEPT	
BIOGRAFIA LUI TEODOR NEȘ RACORDATĂ LA REALITĂȚILE ISTORICE ȘI CULTURALE DE LA ÎNCEPUT DE SECOL XX.....	205
IOAN FABIAN TEODOR NEȘ'S BIOGRAPHY CONNECTED TO THE HISTORICAL AND CULTURAL REALITIES AT THE BEGINNING OF THE 20 TH CENTURY	
REORGANIZAREA PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN ÎN ANII 1919–1922. STUDIU DE CAZ: JUDEȚUL SIBIU	213
VASILE CIOBANU REORGANIZATION OF THE ROMANIAN NATIONAL PARTY IN THE YEARS 1919–1922. CASE STUDY: SIBIU COUNTY	
DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PROTOPOPULUI GRECO-CATOLIC LUDOVIC REZEI.....	241
VIOREL CÂMPEAN THE LIFE AND WOEK OF THE GREEK-CATHOLIC ARHPRIEST LOUIS REZEI	

ORGANIZAREA BISERICESCĂ A ROMÂNILOR ORTODOCȘI DIN TERITORIILE ALIPITE ȚĂRII DUPĂ MAREA UNIRE	249
IULIU-MARIUS MORARIU ECCLESIASTICAL ORGANIZATION OF THE ORTODOX ROMANIANS FROM THE TERRITORIES ANNEXED THE COUNTRY AFTER THE GREAT UNION	
ISTORICUL ȘTEFAN METEȘ, DIRECTOR AL ARHIVELOR STATULUI DIN CLUJ (1922-1949). PRELIMINARII	257
OVIDIU-VALENTIN BOC HISTORIAN ȘTEFAN METEȘ, DIRECTOR OF THE STATE ARCHIVES IN CLUJ (1922-1949). PRELIMINARIES	
ACTIVITĂȚI ECONOMICE SĂLĂJENE REFLECTATE ÎN DOCUMENTELE CAMEREI DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE SĂLAJ, ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA	263
ELENA MUSCA SĂLĂJENE ECONOMIC ACTIVITIES REFLECTED IN THE DOCUMENTS OF THE CHAMBER AND INDUSTRY IN THE FIRST HALF OF THE 20 TH CENTURY	
GENERALUL GEORGESCU PION – CTITORUL MONUMENTULUI MIHAI EMINESCU DE PE DEALUL COMJA DE LÂNGĂ SEINI	271
CLAUDIU PORUMBĂCEAN GENERAL GEORGESCU PION - FOUNDER OF MIHAI EMINESCU MONUMENT ON THE COMJA HILL NEAR SEINI	
ÎNFIINȚAREA ȘI ACTIVITATEA GĂRZILOR „IULIU MANIU” ȘI A GĂRZILOR ȚĂRĂNEȘTI DIN ARDEAL ȘI BANAT (1934-1938).....	283
MARIN POP THE ESTABLISHMENT AND ACTIVITY OF „IULIU MANIU” GUARDS AND GUARDS IN TRANSILVANIA AND BANAT PEASANT (1934-1938)	
UN STUDIU DOCUMENTAR INEDIT SEMNAT DE EMIL TIȘCĂ ÎN ANUL 1937 REFERITOR LA VIAȚA ECONOMICO-FINANCIARĂ DIN NORD-VESTUL TRANSILVANIEI INTERBELICE	301
CLAUDIU PORUMBĂCEAN AN ORIGINAL DOCUMENTARY STUDY BY EMIL TISCA IN 1937 ABOUT ECONOMIC- FINANCIAL ACTIVITIES OF THE INTERWAR NORTH-WEST TRANSYLVANIA	
SITUAȚIA POLITICĂ DIN ROMÂNIA ÎN VIZIUNEA ABWEHRSTELLE RUMĂNIEN. IULIE 1941	329
OTTMAR TRAȘCĂ THE POLITICAL SITUATION IN ROMANIA REFLECTED IN REPORT OF THE ABWEHRSTELLE RUMĂNIEN. JULY 1941	
MODIFICĂRILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI ÎNTRE ANII 1950-1960	347
ROPA LUCIAN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL CHANGES IN THE NORTH-WESTERN PART OF ROMANIA BETWEEN THE YEARS 1950-1960	
DGPT ȘI STRUCTURILE SALE TERITORIALE. ÎNFIINȚAREA ȘI EVOLUȚIA COLECTIVELOR DE ÎMPUTERNICIȚI/CENZORI DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI	357
MENESI BEÁTA GENERAL DEPARTMENT OF PRINTING AND PUBLICATIONS AND ITS TERRITORIAL STRUCTURES. THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE ASSOCIATIONS OF COMMISSIONERS/CENSORS IN NORTHWESTERN ROMANIA	

TRE PRESS IN TRANSYLVANIA UNDER THE COMMUNIST CONTROL (1968–1969).....	365
CARMEN UNGUR-BREHOI	
PRESA TRANSILVANĂ SUB CONTROL COMUNIST (1968–1969)	
DOSARUL DE ANCHETĂ PENALĂ AL ISTORICULUI ȘTEFAN METEȘ.....	373
GHEORGHE VIOREL DAT	
THE FILE OF INQUIRY THE HISTORIAN ȘTEFAN METEȘ	
IERARHI GRECO-CATOLICI ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII STUDIU DE CAZ: CANONICUL CORIOLAN TĂMĂIAN.....	381
ROBERT FÜRTÖS	
HIERARCHS GREEK CATHOLICS IN ATTENTION OF SECURITATE CASE STUDY: CANON CORIOLAN TĂMĂIAN	
CONTRIBUȚII PRIVIND COLECTIVIZAREA FORȚATĂ A AGRICULTURII ÎN COMUNA BENESAT	397
AUGUSTIN GAVRA, HORAȚIU NĂPRĂDEAN	
CONTRIBUTIONS REGARDING THE FORCED COLLECTIVIZATION OF AGRICULTURE IN BENESAT	
MUZEELE DE ISTORIE ȘI PROPAGANDĂ OFICIALĂ ÎN ROMÂNIA ANILOR ‘60–‘80 AI SECOLULUI TRECUT. STUDIU DE CAZ: MUZEELE ȘI „LUPTA PENTRU PACE”	403
GABRIEL MOISA	
MUSEUM OF HISTORY AND PROPAGANDA OFFICIAL IN ROMANIA IN THE LATE 1960 S – 80 S OF THE LAST CENTURY. CASE STUDY: MUSEUM AND „THE STRUGGLE FROM PEACE”	
DESTINUL UNEI BIBLIOTECI: BIBLIOTECA FAMILIEI MONICA LOVINESCU–VIRGIL IERUNCA	411
MESEȘAN (CHIȘ) ANARELA	
THE DESTINY OF A LIBRARY: MONICA LOVINESCU-VIRGIL IERUNCA’ S LIBRARY.	
CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA NAȚIONALIZAREA INDUSTRIEI CLUJENE (1948)	417
ARTURLAKATOS, VARGA-BURKHARDT LEVENTE	
CONSIDERATION ABOUT THE NATIONALIZATION OF INDUSTRY FROM CLUJ (1948)	
PARADIGMA „HOLOCAUSTULUI/SHOAHULUI” ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ (1990–2010)	427
STELIAN MÂNDRUȚ	
„HOLOCAUST/SHOAHULUI” PARADIGM IN THE CURRENT ROMANIAN HISTORIGRAPHY (1990–2010)	
ROMANIAN COMMUNITY OF TRIANON HUNGARY. ABOUT BEGINNINGS IN VIEW OF ROMANIAN RESEARCHERS IN HUNGARY	437
GABRIEL MOISA	
COMUNITATEA ROMÂNILOR DIN UNGARIA LA TRIANON. DESPRE ÎNCEPUTUL CERCETĂRILOR ROMÂNEȘTI DIN UNGARIA	
INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA ÎN SPAȚIUL EURO-ATLANTIC.....	443
COSTIN SCURTU	
MOLDOVA’S INTEGRATION INTO THE EURO-ATLANTIC SPACE	

II. ETNOGRAFIE

CULTURA POPULARĂ IDENTITARĂ ÎN DISCURSUL CLERICAL TRANSILVAN. ELIE MIRON CRISTEA ȘI INVOCAREA CONSECVENTĂ A VIRTUȚILOR SORGINTEI ȚĂRĂNEȘTI 455

DOREL MARC

POPULAR CULTURE IDENTITY IN THE DISCOURSE OF THE TRANSYLVANIAN CHURCHMAN. ELIE MIRON CRISTEA AND INVOKING THE ORIGIN PEASANT VIRTUES CONSISTENTLY

FOTOGRAFIA DE MORMÂNT – PROLEGOMENE LA O ANTROPOLOGIE VIZUALĂ A MORȚII..... 463

CORINA BEJINARIU

TOMB PHOTOGRAPHY – AN INTRODUCTION TO A VISUAL ANTHROPOLOGY OF DEATH

CRIZE MAGICE ȘI ANTIDOTURI RITUALE. MAGIE EROTICĂ, TERAPEUTICĂ ȘI ANTITERAPEUTICĂ LA PECEIU – SĂLAJ 483

CAMELIA BURGHELE

MAGICAL CRISES AND RITUAL ANTIDOTES. EROTIC, THERAPEUTIC AND ANTI THERAPEUTIC MAGIC IN PECEIU, SALAJ COUNTY

MODIFICAREA OBICEIURILOR DE ÎNMORMÂNTARE DIN TRANSILVANIA CA URMARE A PROPAGANDEI ANTIALCOOLICE ÎN PRAJMA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL 493

LAURA POP

THE TRANSFORMATION OF THE BURIAL CUSTOMS FROM TRANSYLVANIA AS RESULT OF THE ANTI-ALCOHOL PROPAGANDA IN THE EVE OF THE FIRST WORLD WAR

CEREMONIALUL FUNEBRU ÎN VRANCEA (CONTRIBUȚII)..... 511

PAMFIL BILȚIU, MARIA BILȚIU

FUNERARY CEREMONIAL IN VRANCEA (CONTRIBUTIONS)

MOARTEA ȘI RITUALURILE FUNERARE ÎN COMUNITĂȚILE DE LA MOTIȘ ȘI SURDUC (UNITATE ȘI DIFERENȚE SPECIFICE) 525

OLIMPIA MUREȘAN

DEATH AND THE FUNERAL RITES IN THE COMMUNITIES OF MOTIȘ AND SURDUC (UNITY AND SPECIFIC DIFFERENCES)

MIGRAȚIA ROMÂNESCĂ ÎN CONTEXTUL MULTICULTURALISMULUI EUROPEAN..... 537

CÎMPEAN SIMONA

ROMANIAN MIGRATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN MULTICULTURALISM

III. CARTE VECHE

DIN NOU DESPRE CALENDARELE ROMÂNEȘTI DIN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA (SECOLELE XVIII-XX) 547

GABRIELA MIRCEA, SMARANDA CUTEAN

AGAIN ON ROMANIAN CALENDARS FROM COLLECTIONS OF NATIONAL MUSEUM OF UNIFICATION ALBA IULIA (XVIIITH – XXTH CENTURIES)

DIACUL IOAN RADA DIN DOMNIN SAU DESPRE *EX-LIBRISUL* DE STRANĂ (I)..... 585

IOAN MARIA OROS

LE DIACRE IOAN RADA DE DOMNIN OU SUR *L'EX-LIBRIS* DU BANC DE L'ÉGLISE

IV. ARTĂ

O FAMILIE DIN NEGURA VREMII	601
VICTOR-HORAȚIU CIOBANU A FAMILY UNDER THE DARKNESS OF TIME	
OMUL, MUZA ȘI ARTISTUL	605
MARCELA BĂBĂNAȘ THE MAN, THE MUSE AND THE ARTIST	

V. ȘTIINȚELE NATURII. GEOGRAFIE

ASPECTE DE GEOGRAFIE ISTORICĂ ÎN ȚARA MARAMUREȘULUI	621
ANA-MARIA CORPADE, CIPRIAN CORPADE ASPECTS OF HISTORICAL GEOGRAPHY IN MARAMUREȘ COUNTRY	
DISPARITĂȚI ECONOMICO-GEOGRAFICE DE TIP INDUSTRIAL, LA NIVELUL ANULUI 2008, ÎN REGIUNEA DE DEZVOLTARE NORD-VEST A ROMÂNIEI (I)	631
BENEDEK ROZALIA ECONOMIC AND GEOGRAPHIC DISPARITIES OF THE INDUSTRIAL TYPE IN 2008 IN THE NORTH-WEST DEVELOPMENT REGION OF ROMANIA (I)	
PARTICULARITĂȚI ȘI ASPECTE SPECIFICE ALE INDUSTRIEI DIN AREALUL REGIUNII DE DEZVOLTARE NORD-VEST A ROMÂNIEI (II)	651
BENEDEK ROZALIA PARTICULARITIES AND SPECIFIC ASPECTS OF THE INDUSTRY FROM THE AREA OF THE NORTH-WEST DEVELOPMENT REGION OF ROMANIA (II)	

VI. RECENZII

VARIA. RECENZII.....	667
IN MEMORIAM IOAN GODEA: MOARTEA CA LECȚIE ETNOLOGICĂ.....	673
CAMELIA BURGHELE	

GAZETA DE TRANSILVANIA: PUNCT DE REFERINȚĂ AL PRESEI ROMÂNEȘTI DIN ARDEAL

RĂDUCU RUȘET*

TRANSILVANIA GAZETTE. REFERENCE POINT OF ROMANIAN JOURNALISM IN ARDEAL

ABSTRACT: *The purpose of this historical investigation and this domain of social-cultural expertise is to acquire new scientific knowledges regarding modern history of Transilvania. Under the name "Transilvania Gazette – Reference point of Romanian journalism in Ardeal", it approaches a subject by journalism history and cultural society. This main subject represent a little part of our scientific work, which covers also the Editorial Board and Romanian journalistic intellectuality in Transilvania and Hungary during 1838 and 1918.*

This research follows the creation of Transilvania Gazette, the financiers, the cultural and social significance of the first political journal in Transilvania, the categories of subscribers, the journalists who succeed in management of this publication, the changes in board structure etc.

Before the born of Transilvania Gazette there were several initiatives in this historical area. Significant were the attempts of Ioan Piuariu Molnar, which tried to start something similar at the end of XVIII th century, or the year 1829 when Zaharia Carcalechi established in Budapest Romanian Library, but we can state that the editorial arise of the journal from Brasov represent a starting point for Romanian journalism in Transilvania. For this study we used general sources, specific bibliography, books, online sources and, mostly, the press during that period.

In this study we will follow the evolution of Transilvania Gazette from the moment 1838 to the First Mondial War, also analyzing in our research the political attitude of the gazette during the years before the war, observing the political and cultural importance of this publication.

KEYWORDS: *editors, newspaper, publication, intellectuals, political passivity.*

REZUMAT: *Prezenta investigație istorică și acest domeniu al expertizei socio-culturale care are drept scop dobândirea de noi cunoștințe științifice în domeniul istoriei moderne a Transilvaniei, intitulată Gazeta de Transilvania: punct de referință al presei românești din Ardeal, își propune să abordeze un subiect de istorie a presei și de sociologie culturală, acest segment al cercetării reprezentând o mică parte a preocupărilor noastre doctorale care abordează comitetele de redacție și intelectualitatea jurnalistică românească din Transilvania și Ungaria în perioada 1838–1918. Prezenta cercetare are în atenție următoarele aspecte: înființarea Gazetei de Transilvania, finanțatorii, importanța culturală și socială a primului ziar politic din Transilvania, categoriile de abonați, redactorii care s-au succedat la conducerea publicației brașovene, rolul Gazetei de Transilvania pentru evoluția ziaristicii transilvănene, schimbarea structurii redacționale etc. Înainte de apariția Gazetei de Transilvania au mai fost inițiative pentru înființarea de ziare în această regiune istorică, de amintit sunt încercările lui Ioan Piuariu Molnar, care la sfârșitul secolului al XVIII-lea a întreprins asemenea demersuri revuistice, tot în acest context poate fi semnalat momentul 1829 când Zaharia Carcalechi a înființat la Budapesta, Biblioteca românească, dar putem afirma că apariția editorială a ziarului brașovean a reprezentat un punct de referință pentru nașterea presei românești din Transilvania. Pentru realizarea acestui studiu am utilizat atât surse generale, bibliografie de specialitate, cărți, surse online, cât și presa vremii. În actualul studiu vom aborda*

* Doctorand la Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca. Adresă de email: ruset_raducu@yahoo.com. Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013.

evoluția *Gazetei de Transilvania* de la momentul 1838 până în timpul Primului Război Mondial, dar amintim în cercetarea noastră și atitudinea sa politică din anii care au precedat marele eveniment de la începutul secolului XX,

observând de-a lungul perioadei studiate importanța politico-culturală a acestei publicații.

CUVINTE-CHEIE: redactori, ziar, publicație, intelectuali, pasivism politic.

În acest punct al demersului nostru de istorie a presei ne îndreptăm atenția spre primele inițiative revuistice de la începutul secolului al XIX-lea, astfel în această perioadă apare la Brașov, din inițiativa unor gazetari și comercianți, *Gazeta de Transilvania*. Publicația brașoveană va apărea de două ori pe săptămână cu alfabet românesc și cu caractere chirilice: *Foaia o dată pe săptămână, una jumătate cu litere străbune, române, cealaltă cu slovele străine, chirilice, adecă o coală pe săptămână*¹. *Gazeta de Transilvania* va avea prețuri diferențiate pentru Monarhia Austriacă și pentru Principatele Române: pentru Brașov prețul unui exemplar era de 4 fl. pe semestru, însă cu expediere la domiciliu, avea prețul de 4 fl. și 30 de creițari (crucieri), pentru interiorul Monarhiei Austriece 5 fl., iar pentru Principatele Române și țările străine, prețul unui exemplar al ziarului se ridica la suma de 7 fl. m. c. pe semestru². Nu întâmplător este ales Brașovul ca punct de apariție al acestei gazete, deoarece în acest oraș au loc cele mai multe interferențe socio-culturale, acesta fiind o zonă a interacțiunii umane și a schimbului de idei. Deci putem observa că ideea fondării unei astfel de publicații periodice naționale ia naștere în orașul Brașov, această publicație fiind de interes pentru mediul comercianților brașoveni care intră într-un permanent contact și schimb de idei cu Timotei Cipariu și George Barițiu, reprezentanți ai intelectualității din Blaj, continuatori ai tradiției iluministe inițiate de reprezentanții Școlii Ardelene din secolul al XVIII-lea. Gazetarii ardeleni se întâlnesc în zilele de 16–18 iulie 1836 la Arpătac cu negustorii Rudolf Orghidan, Jipa și Iuga cel Bătrân, pentru a discuta despre proiectul înființării unei astfel de gazete literare și politice în orașul Brașov. La 2 ianuarie 1837 apare *Foaia Duminicii*, redactorul acestei publicații fiind Ioan Barac și tipograf Johann Gött³. Presa secolului al XIX-lea, (în cazul acestei publicații este foarte sugestiv faptul că domeniul gazetăriei este o zonă de afirmare a intelectualilor și a comercianților, a oamenilor cu bani), este un apanaj al marilor bancheri și latifundiari care doreau influență și reprezentativitate prin aceste gazete, este ceea ce noi numim *fenomenul de îmburghezire al presei*⁴.

Rudolf Orghidan și Dimitrie Marin au fost cei care au finanțat primul număr al *Gazetei de Transilvania*, următoarele 52 de numere au fost plătite în mod exclusiv numai de Rudolf Orghidan, până la data de 25 decembrie 1837. Profilul acestei foi era asimilat cu un magazin enciclopedic și de divertisment, în *Foaia Duminicii* fiind publicate traduceri literare, povestiri moralizatoare și cu un profund caracter umoristic, preluând în cea mai mare parte din presa germană. Această publicație nu a corespuns așteptărilor cititorilor, iar numărul abonamentelor a scăzut de la 800 la 150 de abonamente. Din acest motiv comerciantul Rudolf Orghidan decide să scoată o gazetă politică, *Foaie de săptămână*, alegându-l ca redactor pe George Barițiu, iar din această publicație au apărut doar primele două numere, în 3 și 10 iulie 1837, această foaie fiind o copie fidelă a ziarului german din Brașov, *Siebenbürger Wochenblatt*. Neavând autorizație, ziarul tipografului J. Gött a fost desființat, Rudolf Orghidan i-a hotărârea de a renunța la inițiativa de finanțare a unei astfel de foi. În acest moment de greutăți materiale și susținere editorială, își face apariția un alt negustor, pe numele său Gh. Nica, care a fost dispus să suporte costurile acestei publicații. În anul 1837, redactorul George Barițiu și tipograful J. Gött au făcut pregătirile necesare pentru editarea *Gazetei de Transilvania*. George Barițiu, în calitatea sa de redactor își lua angajamentul de a redacta *Gazeta de Transilvania*, *Foaia*

¹ *Gazeta de Transilvania*, Nr. 1 din 3 ianuarie 1853, Brașov, p. 1; *Gazeta de Transilvania*, Nr. 3 din 10 ianuarie 1853, Brașov, p. 1.

² *Gazeta de Transilvania*, Nr. 1 din 3 ianuarie 1853, Brașov, p. 1.

³ Ruxandra Moașa Nazare, material consultat pe site-ul <http://www.bjbv.ro/scan/schitaGT/Untitled-17.html>, p. 3–4, în data 23.06.2014, ora 14: 29.

⁴ Explicația aparține autorului.

pentru minte, inimă și literatură și să corespundă, toate acestea pentru un salariu de 600 de guldeni vienezii, iar J. Gött, ca editor se ocupa de îngrijirea și expedierea ziarului, iar profitul se împărțea în mod egal celor doi⁵.

Gazeta de Transilvania a fost primul ziar politic și cultural din Transilvania care a apărut la Brașov săptămânal între (12 Martie 1838 – 30 Dec 1842; 2 Iulie 1858 – 30 Dec. 1860; 13 Oct. 1918 – 1 Ian 1945), bisăptămânal între (4 Ian. 1843 – 17 Mart 1849; 1 Dec. 1849 – 1 Iulie 1858; 7 Ian. 1861 – 30 Dec. 1879), de trei ori pe săptămână (1 Ian. 1880 – 1 Aprilie 1884), zilnic (4 Aprilie 1884 – 26 septembrie 1917; 1938–1945; 1989).

Dintre redactorii *Gazetei de Transilvania* putem aminti următoarele nume: Gheorghe Barițiu (1838–1849), Iacob Mureșianu (1850–1877), Aureliu Mureșianu (1878–1910), Gregoriu Maior (1890–1900), Traian H. Pop (1901–1907) Victor Braniște (1907–1937), Ioan Brotea (1938–1939), Gavril Pop (1940–1941), Ioan Colan și Lucian Valea (1941–1945)⁶. De la data de 3 Ianuarie 1849 acest ziar apare cu titlul *Gazeta Transilvană*, iar de la 1 decembrie 1849 *Gazeta Transilvaniei*. Editează suplimentele: *Foișoara pentru răspândirea cunoștințelor folositoare și a iubirii de carte și Foaie pentru minte, inimă și literatură* (1838–1865). G.T. se situează pe poziții iluministe și militează în folosul intereselor naționale și sociale ale românilor din Transilvania. Primul număr al *Gazetei de Transilvania* apare la 12/24 martie 1838, iar în acest număr de început, redactorul George Barițiu publică programul redacției, prin care încuraja creațiile literare, publicarea de cărți în limba română, punând accent pe importanța școlii. După cum se poate observa și din titlul publicației, *Foaie pentru minte, inimă și literatură* cuprindea informații culturale, literare, artistice, filologice, științifice și didactice⁷. În articolul program al primului număr, George Barițiu apreciază ca și Ioan Heliade Rădulescu în *Curierul Românesc* și Gheorghe Asachi în *Albina Românească*, importanța unui ziar în viața socială și culturală a poporului. *Lățirea științelor și a cunoștințelor, împărtășirea ideilor la toate casele de oameni. Strigă astăzi toate națiunile, toate stăpânirile cele înțelepte și părintești, mijloacele la acestea sunt cărțile, literatura, scrierile periodice, lățile și propovăduite la toți*⁸. O foaie politică în limba națională a românilor aduce mari foloase căci *renașterea unei nații pe o cale mai ușoară și mai scurtă nu este altfel cu puțință decât prin însuși lucrarea și îmbogățirea literaturii sale*⁹. Existau două mijloace pentru cultivarea limbii și îmbogățirea și dezvoltarea creației literare: traducerile din alte literaturi și culegerea folclorului. Inițial *Gazeta Transilvaniei* se va ocupa în principal de probleme vizând îmbogățirea limbii și a literaturii. Iată ce spune primul număr al articolului de redacție: *Cu toții știu și pricep cum că renașterea unei nații pe o cale mai ușoară și mai scurtă nu este altfel cu puțință decât prin însuși lucrarea și îmbogățirea limbii și a literaturii sale. La acestea să se dea zbor neîmpiedicat, și noi sîntem scăpați de întunecime*¹⁰. Domeniile de interes și tematica G. T. s-au diversificat, deoarece întemeietorul ei, George Barițiu, aprecia că rolul presei românești era: *lățirea științelor și a cunoștințelor, împărtășirea ideilor la toate plasele (categoriile) de oameni*¹¹. Marcând importanța presei în limba română, *Gazeta de Transilvania* arăta în numărul unu al publicației: *Nici de aceea nu cred să fie mulți între români carii să zică: tocma novele politicești poci să citesc cu mult mai bine în limbi străine – oh nu; căci fieștecare știe cum că acele nu sînt scrise în interesul și a măsurat trebuințelor românului... Un străin nu scrie în limba românească, cu atîta mai puțin în duhul românesc; un strein de ar fi înțeleptul înțelepților...nu cunoaște scăderile noastre, nu le simte pe acele, prin urmare nici nu știe prescrie mijloacele ajutătoare*¹². În perioada efervescentei literare și a romantismului politic de la 1848, specific perioadei, ziarul pledează pentru următoarele dezide-

⁵ Ruxandra Moașa Nazare, material consultat pe site-ul <http://www.bjbv.ro/scan/schitaGT/Untitled-17.html>, p. 4, în data 23. 06. 2014, ora 15: 14.

⁶ Ion Hangiu 1996, p. 208.

⁷ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 5, în data 23. 06. 2014, ora 15:56.

⁸ Ioan Hangiu 1996, p. 208.

⁹ Ioan Hangiu în *op. cit.*, p. 208.

¹⁰ Constantin Antip 1979, p. 64.

¹¹ *Ibidem*, p. 64–65.

¹² *Ibidem*, p. 65.

rate: recunoașterea de către autoritățile guvernamentale a egalității în drepturi a românilor din Transilvania cu celelalte naționalități pentru înlăturarea privilegiilor feudale și pentru unirea românilor într-un singur stat național. Datorită atitudinii lui Barițiu expusă într-o serie de articole despre revoluția de la 1848 și despre rolul jucat de Avram Iancu în derularea evenimentelor, G.T. este suspendată în martie 1849. În luna februarie a anului 1850, redactorul refuză să dea o declarație prin care să-și retragă afirmațiile despre articolele referitoare la revoluția de la 1848. Conducerea redacției este luată de Iacob Mureșianu care temperează tonurile incisive ale articolelor. Rubricile G.T. se intitulează în 1852: *Monarhia austriacă, Despre telegrafice, Țara Românească, Moldova, Cronică străină și Foiletonul*.

Dintre colaboratorii mai importanți ai G.T. putem aminti pe: Andrei Mureșanu, Timotei Cipariu, Ion Maiorescu, Damaschin Bojincă, Al. Papiu Ilarian, August Treboniu Laurian, Ioan. Heliade Rădulescu, Costache Negruzzi, Ioan Slavici, Ioan Pop-Reteganul, G. Bogdan Duică. După 1900 ziarul are un caracter eminamente informativ, pe care și-l va păstra și în perioada interbelică. Între anii 1940 și 1945 G.T. conține versuri semnate de: Ion Al. Bran Lemny, Teodor Mureșanu, Lucian Valea, Ecaterina Pitiș, Verona Brateș, G. St. Cazacu, articole de Ion Breazu, Vasile Netea, N. Georgescu-Tistu, Șt. Manciulea, N. Albu, Ioan Lupaș, recenzii de Octav Șuluțiu. Alți colaboratori au fost: V. Spiridonică, V. Steriopol, Emanoil Bucuță, A.P. Bănuț¹³.

După ce am realizat o scurtă prezentare a celei mai importante publicații din Transilvania, relevant este de observat ce categorii sociale erau interesate de această publicație. Trebuie precizat că am putut reconstitui categoriile de abonați ai *Gazetei de Transilvania* fiind îndrumați de lucrarea de sociologie a presei a lui George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelene în secolul al XIX-lea*.

Repartiția abonaților *Foii* și *Gazetei* pe subregiuni se prezintă în felul următor: în lista din 1838 situația se prezintă astfel: cei mai mulți abonați din Transilvania sunt din orașul Brașov și împrejurimi, în număr de 37, urmează apoi regiunea Abrudului, Zlatnei până la Cetatea Bălgradului (Alba – Iulia) 30, Blajul 17, Hunedoara – Hațeg 12, Sibiu 11. În regiunea Banatului și a Crișanei avem centrele cu cei mai mulți abonați, astfel de abonați sunt la Beiuș 16, Lipova 13, Lugoj 12, Arad 10, Oradea 9. George Em. Marica ne prezintă listele de abonați din anii 1838 1842, 1847, 1852, 1854, 1862, 1865.

Iată câteva nume din Transilvania care erau abonați la G. T. în 1838: episcopul Lemeni, Timotei Cipariu, Simion Bărnuțiu, I. Rusu, Ștefan Moldovan, (în acea perioadă paroh în Câmpia Turzii), Ioan Popazu (parohul Brașovului), vicarul Năsăudului Ion Marian, Iosif Ighian (preot și mecenat ardelean din acele timpuri), episcopul V. Moga, Alexandru Sterca Șuluțiu, dr. V. Pop și dr. P. Vasici.

Dintre abonații din vestul țării putem aminti următoarele nume: A. Gavra (profesor la Arad), Ion Tomici (protopop la Caransebeș și colaborator al *Foii*), episcopul S. Vulcan, V. Erdeli (viitor episcop al Oradei), Ion Teodorovici (revizorul cărților de la Buda), P. Cermena (viitor căpitan al Banatului)¹⁴. Pentru cercetarea de față am consultat și listele cu abonați din Moldova și Țara Românească, dar subiectul propus de noi își îndreaptă atenția spre Transilvania. Dintre abonații G.T. amintim următoarele structuri profesionale: funcționari cezaro-regești, cezaro-crăiești, corpul didactic (învățători, profesori), medici, avocați, preoți, industriași, muncitori și arendași într-un procent mai mic. Deci putem observa un număr sporit al abonaților G.T. în mediul urban printre intelectualii cu o pregătire superioară și un număr mai redus de cititori în mediul rural, având în atenție și rata mare a analfabetismului¹⁵.

Alți abonați ai G.T. din Transilvania și Banat, în afară de cei semnalati până acum, sunt cei din anul 1842. Avem următoarea pleiadă de intelectuali, abonați ai *Foii*: Andrei Mureșanu, Iacob Mureșianu, Iosif Benigni (reprezentant al intelectualității săsești), dr. A. Șandor, M. Drăghici, T. Aron. În anul 1847, cu un an înainte de izbucnirea revoluției pașoptiste, merită amintiți în Ardeal și Banat următorii intelectuali: I. Barac, N. Tincu-Velea, Moise Sora Noac, A. Pumnul, Moise Fulea, A. Budai, A. Șaguna, A. T. Laurian, iar

¹³ Ioan Hangiu în *op. cit.*, p. 208–209.

¹⁴ George Em. Marica 1977, p. 20–21–22.

¹⁵ *Ibidem*, p. 54–62.

din Principatele dunărene amintim pe Grigore Alexandrescu, C. Bălăcescu, V. Pogor (tatăl junimistului), I. Ionescu de la Brad, T. Codrescu, T. Stamati, V. Adamachi, dr. Cuciureanu, dr. Vîrnav, Alecu Ghica, Gr. Cuza. Între abonații sași, în afară de Benigni, sunt de menționat doi profesori de la Facultatea de Drept din Sibiu: Fr. Hann și Zimmerman (apoi și Șt. L. Roth)¹⁶.

Anul 1852 aduce noi abonați, astfel sunt de semnalat Alesandru Papiu Ilarian (în acea perioadă la studii în Italia), Andrei Mocioni, Axente Sever, Florian Micaș, Ilie Măcelariu, (ultimii 3 revoluționari pașoptiști), S. Mihali profesor la Blaj, apoi la Craiova și C. Hurmuzachi în Moldova. După doi ani, adică în anul 1854 merită menționat I. Codru-Drăgușanu. Între cititorii străini ai G.T. putem menționa pe episcopul catolic Haynald din Alba Iulia. În Principatele Unite menționăm următoarele nume: C. D. Aricescu în Muntenia și Ștefan Emilian în Moldova.

Între abonații din Transilvania, din anul 1862, putem aminti pe protopopol Mețianu, devenind ulterior mitropolit al Sibiului și colonelul D. Ursu (după ce s-a pensionat a ajuns în prezidiul Astrei). Din Principate sunt de semnalat doi medici din București: dr. Davila și dr. Baraș. Conform celor menționate de George Em. Marica din ultima listă care s-a publicat în anul 1865 sunt de semnalat Titu Maiorescu și I. Micu Moldovan din Blaj¹⁷.

În acest punct al demersului de față ne ocupăm de activitatea de ziarist a lui George Barițiu. În primii ani de la apariția *Gazetei de Transilvania*, redactorii ei au pus accent pe latura informațională cu preponderență descriind evenimentele politice din Transilvania, Ungaria, Țările Române. În perioada cuprinsă între 1842–1844, ziarul apare de două ori pe săptămână, numărul rubricilor și articolelor se extinde, iar prin articolul de fond din 1844, intitulat *Articol începător sau Articol premergător*, *Gazeta de Transilvania* își definea atitudinea față de problemele politice din Transleithania. În ceea ce privește modernizarea ziarului, putem aminti faptul că în anul 1845 George Barițiu introduce în structura editorială a ziarului o rubrică intitulată *Revista de jurnale*, această rubrică descriind cele mai însemnate probleme abordate în presa de orientare germană, maghiară și română din Transilvania¹⁸.

De scrierea și corectarea celor două foi brașovene s-a ocupat redactorul ardelean, George Barițiu, acesta fiind cel care a ocupat poziția principală în redacția ziarului, în perioada 1 ianuarie – 8 aprilie 1838, (acesta fiind momentul când Andrei Mureșanu își face apariția la Brașov). Din noiembrie 1843 începe colaborarea dintre George Barițiu și Iacob Mureșianu, cel dintâi cheamă în redacția ziarului scriitori români care să-l ajute în activitatea jurnalistică. Pe lângă ajutorul manifestat de colaboratorii săi, George Barițiu a manifestat o prodigioasă și reputată activitate ziaristică reflectând în articolele sale, cu o puternică încărcătură comprehensivă, interesul pentru preocupările sale culturale, lingvistice, politice, istorice, economice, sociale, demonstrând prin abordarea sa interdisciplinară caracterul enciclopedic al perioadei în care a activat. Activitatea gazetărească a lui George Barițiu a întrepătruns toate domeniile jurnalisticii: *articol militant cu studiu științific*, *reportaj cu adnotare succintă*, *discuția amplă cu polemica incisivă*¹⁹.

Barițiu, pentru a face cunoscută gazeta sa și pentru o mai bună răspândire a știrilor locale, încă din anul 1838, redactorul ardelean a înregimentat o serie de colaboratori și corespondenți permanenți în cele mai importante centre urbane din Transilvania și Banat. Dintre aceste localități putem aminti: Aiud, Arad, Baia Mare, Blaj, Borsec, Cluj, Deva, Făgăraș, Hunedoara, Lugoj, Miercurea, Odorhei, Reghin, Roșia, Sf. Gheorghe, Sibiu, Timișoara, Turda, Zalău. Ziarul a avut corespondenți și la sud și est de Carpați, în următoarele orașe: București, Craiova, Iași și Roman, iar în următorii ani numărul corespondenților a crescut. Din dorința de a oferi cititorilor informații cât mai exacte și bine documentate, George Barițiu prelua informații din ziarele săsești și maghiare din Transilvania²⁰, din presa românească de la București și Iași²¹

¹⁶ Vezi: George Em. Marica în *op. cit.*, p. 20–21–22.

¹⁷ Vezi: George Em. Marica în *op. cit.*, p. 20–21–22.

¹⁸ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 5, în data 23. 06. 2014, ora 16:23.

¹⁹ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 6, în data 23. 06. 2014, ora 16:53.

²⁰ *Siebenbürger Bote*, (Sibiu); *Siebenbürger Wochenblatt* (Brașov); *Erdélyi Hirado*; *Erdélyi Hiralp* (Cluj).

²¹ *Curierul românesc* (București); *Albina românească* (Iași)

și din presa engleză, franceză, germană și maghiară²², deci observăm că redactorul George Barițiu se documenta din foarte multe surse pentru redactarea *Gazetei de Transilvania*, un număr de 30 de ziare, de acestea făcând rost prin intermediul editorului german J. Gött, acesta din urmă era abonat la un număr de 50 de publicații politice și literare, pentru întreaga redacție. În data de 13 februarie 1839, Barițiu a extins ziarul, adăugându-i o nouă rubrică intitulată *Poșta redacției*, aceasta facilitându-i comunicarea cu publicul cititor²³.

Răspândirea, expedierea, încasarea abonamentelor și înscrierea abonaților era realizată pe de o parte cu ajutorul agențiilor de poștă, iar pe de altă parte prin intermediul consulatelor austriece, librăriilor din București și Iași și nu în ultimul rând cu ajutorul prietenilor și colaboratorilor redactorului Barițiu, cărora, în schimbul acestui serviciu îi remunera cu un comision de 5%. Sociologul George Em. Marica considera *Gazeta de Transilvania* ca fiind cea mai importantă realizare și succes jurnalistic pe care l-a înregistrat presa românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea²⁴.

Un rol important pentru înființarea și răspândirea gazetei l-a avut familia Mureșianu. Iacob Mureșianu împreună cu George Barițiu au călătorit în anul 1838, în capitala imperiului austriac, la Viena, pentru a primi acceptul autorităților pentru difuzarea foilor brașovene în regiune. În drumul lor spre Viena cei doi au fost însoțiți de doi fii de negustori din orașul Brașov, iar costurile călătoriei au fost suportate de negustorul Gh. Nica, în cele din urmă Barițiu și Mureșianu au primit aprobarea de răspândire revuistică. Andrei Mureșianu era cel care îi ținea locul în redacție lui George Barițiu în momentele când acesta a lipsit din componența redacției, în anii 1838, 1845 și 1847. Andrei Mureșianu a avut sarcini redacționale și a colaborat și la publicațiile din Brașov, publică în special în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* următoarele producții literare: *poezii, traduceri, articole pedagogice, de critică literară, de popularizare, anecdote*²⁵. *Gazeta de Transilvania* și *Foaia* au prezentat informații despre revoluția pașoptistă atât pe plan național, cât și internațional, descriind evenimentele revoluționare din Paris, Viena, Pesta, Praga, Berlin. În martie 1849, redactorii G. Barițiu și A. Mureșianu s-au refugiat în Muntenia, aici Barițiu fiind arestat și trimis din ordinul generalului Bem la închisoare, la Cernăuți²⁶. În urma revoluției de la 1848, pe fondul unor articole scrise de George Barițiu, despre Avram Iancu, gazeta a fost suspendată în februarie 1850, iar în urma cererii făcute de Iacob Mureșianu către guvernatorul Wohlgemuth, din 20 martie 1850, ziarul brașovean nu a mai fost suspendat continuându-și activitatea, dar în condiții mult mai severe, redactorii aveau obligația ca tot ce publicau în ziar să prezinte în prealabil autorităților care se ocupau de cenzură, având în vedere și legea presei din anul 1852²⁷. Condițiile la care era supusă redacția gazetei brașovene, conform noii legi a presei din anul 1852, erau prevăzute fie prin plata unei sume de bani, fie prin imprimarea pajurei ca reprezentând stema Monarhiei Habsburgice. Astfel, în perioada următoare, *Gazeta de Transilvania* a devenit ziar guvernamental, publicând în paginile lui dispozițiile imperiale și guvernamentale, până la data de 15 aprilie 1861. Iacob Mureșianu, după 1860 se preocupă de modernizarea ziarului, se pune accent pe dezvoltarea învățământului, modernizarea economică, socială și politică, în anii 1852, 1865, 1868, ziarul a fost publicat într-un format mai mare, conferind astfel mai mult spațiu de publicare informațiilor și știrilor locale, o bună atenție este dată schimbării aspectului grafic, prin înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, titlul este scris cu caractere ieșite în evidență, iar din această perioadă în ziar este publicat numele redactorului și al tipografului. Pentru a facilita răspândirea foilor, George Barițiu încearcă împreună cu Ioan Gh. Ioan și Iuga să înființeze o tipografie proprie, dar această inițiativă nu este dusă la bun sfârșit, deoarece sunt puși în imposibilitatea de a obține o autorizație, acest demers a fost încercat și în anii 1861–1862, dar tot fără niciun rezultat. În anul 1853 apare la Sibiu *Telegraful Român*, oficiosul Bisericii Ortodoxe Române,

²² *Journal de Débats; Moniteur Universel; Standard; Morning Chronicle; Allgemeine Zeitung; Oesterreichischer Beobachter, Adler; Agramer Zeitung; Wiener Zeitung; Hazai és Külföldi Tudósítások; Hirnök; Jelenkor.*

²³ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 6, în data 24. 06. 2014, ora 11:51.

²⁴ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 6, în data 24. 06. 2014, ora 12:13.

²⁵ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 6, în data 24. 06. 2014, ora 12:37.

²⁶ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 12–13, în data 25. 06. 2014, ora 15:44.

²⁷ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 7, în data 24. 06. 2014, ora 12:56.

înființat la inițiativa mitropolitului ortodox Andrei Șaguna, acest fapt ducând la scăderea numărului de cititori pentru gazeta brașoveană, adăugându-i-se diferențele lingvistice. Dezavantajată de concurența făcută de apariția *Telegrafului Român*, redacția *Gazetei de Transilvania* a fost nevoită să reducă aparițiile editoriale ale ziarului, la una pe săptămână. De la începutul anilor '60 ai secolului al XIX-lea, mai exact din anul 1861, ziarul este publicat de două ori pe săptămână²⁸. *Gazeta de Transilvania* a prezentat în articolele sale reacțiile internaționale în ceea ce privește dubla alegere a lui A. I. Cuza în cele două Țări Române. În paginile *Gazetei* se regăsesc informații despre intrarea României în războiul pentru cucerirea independenței, de partea Rusiei țariste și repercusiunile la nivel internațional, precum și problema memorandistă²⁹. În anii 1877, 1888, 1890, *Gazetei* i s-au intentat procese de presă pe fondul publicării unor articole, fapt care s-a soldat cu amenzi și luni de închisoare.

În perioada 1877–1909, direcțiunea *Gazetei* este preluată de dr. Aurel Mureșianu (1847–1909), fiul lui Iacob Mureșianu. Încă de timpuriu, Aurel Mureșianu a fost pasionat de gazetărie, în anii 1863–1864 a fost corespondent al publicației brașovene la Dieta de la Sibiu, a avut relații cu ziarele vieneze, *Die Reform* și *Der Osten*. Începând din anul 1878, dr. Aurel Mureșianu preia definitiv gazeta, după o perioadă de colaborare redacțională de 8 luni cu George Barițiu. Sub conducerea sa *Gazeta* s-a modernizat, calitatea articolelor publicate a devenit una foarte bună, s-a pus accent pe informație, astfel încât aceasta să fie ușor înțeleasă de public. Datorită profesionalismului conferit publicației, Aurel Mureșianu a atras în redacție colaboratori și redactori cu o înaltă ținută intelectuală, adevărați ziariști. Începând cu 1 ianuarie 1881, *Gazeta* apare de 3 ori pe săptămână și ajunge la performanța, începând din aprilie 1884 să devină cotidian. Este momentul când apare la Sibiu ziarul *Tribuna* la 14/26 aprilie 1884, ca fiind primul cotidian politic din Transilvania. Acest lucru ajutându-l pe dr. A. Mureșianu în anul 1887 să ceară dreptul propriei tipografii cu sediul la Brașov. În acest scop el recrutează tipografi de mai multe naționalități (români, maghiari, germani) și începând cu anul 1888, sediul tipografiei se găsește pe Strada Șirul Inului Nr. 22, la parter, ulterior ocupând și etajul clădirii, iar ca dotare tehnică achiziționează și o mașină de tipărit de la Viena. Tot din acest an, cât și din 1895, formatul ziarului se schimbă, adoptă scrierea fonetică prin folosirea diacriticelor și mărirea formatului. Datorită faptului că Aurel Mureșianu a reușit să deschidă o tipografie cu personal din Șcheii Brașovului, creează în acea perioadă și o școală tipografică românească. Având dotarea tehnică necesară și personal calificat, editează diverse lucrări (broșuri, statute, bilete de logodnă și de nuntă, tabele, etichete, programe etc). Din anul 1889 apare *Gazeta de duminică* având drept țintă mediul rural cu un abonament de numai 2 florini pe an. Prin știrile diverse publicate (economice, politice, sociale, financiare), aceasta contribuie la răspândirea cunoștințelor din toate domeniile în mediul rural³⁰.

Cu ocazia aniversării a 50, ulterior a 70 de ani de la apariție, se publică numere jubiliare prin care se prezintă colaboratorii, evenimentele, realizându-se și un scurt bilanț. Datorită greutăților materiale, scăderii numărului abonaților, caracterului său greoi, *Gazeta de Transilvania* primește denumirea de *baba Gazetă*, această publicație ocupând un loc principal în rândul jurnalismului românesc transilvănean. Datorită vitezei fluxului informațional, cât și a altor cerințe, *Gazeta* pierde din notorietate, aceasta fiind câștigată de *Tribuna* de la Sibiu. În urma morții lui Aurel Mureșianu, survenită în anul 1909, conducerea *Gazetei* este preluată de Elena Mureșianu, soția acestuia, care era ajutată în redacție de: Silvestru Moldovan, Victor Braniște, Alexandru Bogdan, Andrei Bogdan și Sextil Pușcariu, până în decembrie 1911), când aceasta renunță la conducere în favoarea societății de comandă ce a preluat ziarul, având președinte pe Nicolae Vecerdea, director Voicu Nițescu și ca redactori pe Ioan Brote și Victor Braniște, iar colaboratori erau Silvestru Moldovan, Onisifor Ghibu, Aron Cotruș, Emil Isac, Ioan Lupaș, Virgil Onițiu, *Gazeta de Transilvania* dezvoltând în continuare spiritul românesc în Transilvania, dar treptat pierde teren în fața unor publicații mult

²⁸ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 7, în data 25. 06. 2014, ora 13:22.

²⁹ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 13–14–15–16–17, în data 25. 06. 2014, ora 16:06.

³⁰ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 8, în data 25. 06. 2014, ora 14:09.

mai vii privind spiritul național, (*Tribuna, Românul, Drapelul*), la care activau intelectuali și jurnaliști ai noii generații, printre care: Octavian Goga, Vasile Goldiș, Valeriu Braniște³¹.

GAZETA DE TRANSILVANIA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

În anul 1914 conducerea este preluată de Ioan Brote și Victor Braniște, deoarece Nițescu a trecut în România, această lucră generând și o criză scurtă în redacția *Gazetei*. În 1916, în perioada de timp cât armata română s-a aflat la Brașov, *Gazeta* a fost condusă de reputatul om de cultură Victor Braniște și redactată de Constantin Lacea. După retragerea armatei române, în toamna lui 1916, urmează o adevărată decădere a *Gazetei*³².

Între 1914–1916 *Gazeta* își desfășoară activitatea sub o cenzură puternică a imperiului, precum și a confruntării cu condițiile de război și lipsei de personal. În anul 1916, momentul când România a intrat în război de partea Antantei (Franța, Anglia, Rusia) și când trupele române intră în Brașov, *Gazeta* editează un număr cu chenar tricolor care avea o singură pagină cu titlul: *Orașul Brașov sub stăpânire românească*. Cât armata română a staționat în Brașov, în paginile ziarului se regăsesc articole semnate de Ion Agârbiceanu, Octavian Goga și Nicolae Iorga, în schimb interzicându-se de către comandamentul armatei difuzarea de informații despre front. Odată cu retragerea armatei române au plecat din Brașov multe familii de intelectuali, (Baiulescu, Tiberiu Brediceanu, Damian, Dan, Dima, Moga, Moldovan, Popea, Stinghe), precum și negustori, preoți, meștesugari. Datorită articolelor publicate prin care criticau vechea administrație austro-ungară, întreaga redacție a *Gazetei* și administrația s-au retras în România. Autoritățile austro-ungare au confiscat averea *Gazetei*, numind redactori maghiari: György Jenő și dr. Schmidt Tibold, în această perioadă tipografia era condusă de doi tineri ucenici: I. Neamțu și N. Furnică, devenind astfel un organ de presă al imperiului. De asemenea s-a înregistrat o tentativă de cumpărare din partea redacției ziarului *Deșteptarea* contra sumei de 25 000 de coroane cu promisiunea guvernului Tisza de a returna această sumă cumpărătorului. Articolele scrise de A. Vlaicu și N. Sulică au făcut propagandă guvernamentală maghiară până la sfârșitul războiului. În anul 1918 intelectualitatea românească brașoveană încearcă să preia conducerea ziarului, dar proprietarul Arsenie Vlaicu se opune. Comitetul executiv al Adunării Sfatului Național Român din Țara Bârsei decide apariția unui alt ziar, *Glusul Ardealului*. După 1 decembrie 1918, O. D. Gherman, în data de 22 decembrie, împreună cu doctorul Lațicu și Petre Munteanu descoperă în locuința lui A. Vlaicu documente prin care atestă relațiile cu guvernul maghiar. Dosarul este înaintat Consiliului Dirigent, iar A. Vlaicu cedează ziarul contra sumei de 9600 de coroane. Astfel, pe 1 ianuarie 1919 *Gazeta de Transilvania* apare ca organ de presă al PNR-ului și Consiliului Dirigent. În anul 1918 *Gazeta de Transilvania* apare în Siberia pentru a recruta voluntari dintre prizonierii români ai armatei austro-ungare, așa cum s-a întâmplat în 1917 la Darnița. Voicu Nițescu și Victor Braniște au plecat în Siberia ca reprezentanți ai guvernului și a ajuta la formarea unui nou corp de voluntari, fiind în același timp conștienți de faptul că mulți români ardeleni au luptat în armata austro-ungară împotriva voinței lor. Astfel, apare în Rusia *Gazeta Transilvaniei și a Bucovinei*, în 13–26 octombrie 1918, condusă de Voicu Nițescu, fiind tipărită în tipografia cehă din Ekaterinburg, furnizând informații prizonierilor români de la Celiabinsk, Irkuțk și Vladivostok. În foile acestei publicații apare declarația voluntarilor care militau pentru unirea Transilvaniei cu România. Spre finele anului 1918, apar 6 numere. Odată mutându-se la Irkuțk, redacția ziarului, în primul trimestru al anului 1919, acesta mai scoate alte 6 numere, dar din lipsa unei tipografii, ziarul apare cu scris de mână și parțial șapirografiat³³.

³¹ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 9–10, în data 25. 06. 2014, ora 14: 15.

³² Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 9–10, în data 25. 06. 2014, ora 14:47.

³³ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 17–18, în data 25. 06. 2014, ora 17: 28.

Șapirografiere – acțiune de multiplicare a unui text cu ajutorul șapirografului. Șapirograful – aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială prin care se imprimă prin apăsare textul sau figura care trebuie reproduse, se mai numește și hectograf, din cuv. germ. Schapirograph. Cf. Dex on line, consultat în 25. 06. 2014, ora 17: 40.

După Primul Război Mondial și Marea Unire, începând cu ianuarie 1919, *Gazeta* revine pe scena informațională în locul publicației *Glusul Ardealului*, informând despre deciziile Sfatului Național Român, având comitetul de redacție format la început din: dr. Ioan Baciuc, Aurel Ciortea, Ilie Cristea, Fabiu Sânjoan, Silviu Țeposu, Ovidiu Dante Gherman. Printre alți colaboratori putem aminti pe: I. C. Panțu, I. Prișcu, Dumitru Grecean, Pavel Percea. Alături de aceste nume, în perioada 1919–1921, în paginile *Gazetei* apar nume consacrate ale intelectualității românești: Axente Banciu, Zaharia Bârsan, M. G. Samarineanu, Ion Clopoțel, Virginiu Ștefan Iosif, Ioan Bran Lemeni, Gh. Chelariu, Maria Baiulescu, Nicolae Bagdasar, Nicolae Iorga, Rădulescu-Pogoneanu, medicii Alexandru Sulică, Aurel Dobrescu, A. Tălășescu.

După 1922 *Gazeta* devine ziar politic, reprezentând interesele PNR-ului, trecând în proprietatea partidului, devenind astfel un ziar de partid, nu un ziar al comunității, calitatea articolelor publicate scade, pierzând din notorietate, se transformă într-o foaie de provincie, neputând concura cu puternicele cotidiene de la București. Fiindu-i din ce în ce mai greu să-și susțină apariția, între 12 august – 25 noiembrie 1923 oprește editarea, după reluarea activității apare de 3 ori pe săptămână, ziarul reflectând interesele unor grupări politice, servind în continuare ca presă de partid³⁴.

Începând cu 1933 și până în anul 1945, *Gazeta de Transilvania* rămâne presă de partid, servind interesele partidelor politice, iar bunurile acesteia au fost achiziționate treptat de către Astra Brașov, toate acestea culminând cu dispariția acesteia în ianuarie 1945³⁵.

CONCLUZII

Istoria gazetăriei românești de la începutul secolului al XIX-lea prin publicația *Gazeta de Transilvania* apărută la Brașov este relevantă deoarece apariția acestui ziar la Brașov, punct important al vieții comerciale și al interferenței socio-culturale a reprezentat un moment de referință pentru nașterea ziaristicii românești din Transilvania, anul 1838 reprezentând momentul când a apărut publicația brașoveană, de finanțarea acestui ziar ocupându-se comercianții brașoveni. În prezentul studiu de istorie a presei și sociologie culturală am avut în atenție cele mai importante momente ale publicației de orientare pasivistă care a fost *Gazeta de Transilvania*: momentul înființării, momentul când a devenit foaie guvernamentală, evoluția ziarului inițiat de George Barițiu în timpul Primului Război Mondial etc. De semnalat este faptul că George Barițiu a adus în redacția ziarului editori, redactori, tipografi, colaboratori cu o înaltă formare intelectuală, toți având studii în centrele universitare prestigioase ale monarhiei dualiste austro-ungare. Dintre redactorii acestei publicații, adevărați jurnaliști în sensul actual al terminologiei de specialitate, putem aminti pe: George Barițiu, Iacob Mureșianu, Aurel Mureșianu, Gregoriu Maior, Traian H. Pop, Victor Braniște, Ioan Brotea, Gavril Pop, Ioan Colan și Lucian Valea. Important este de amintit faptul că pentru verosimilitatea știrilor din *Gazeta*, George Barițiu și ceilalți redactori se informau din foarte multe ziare, având ca obiect de informare presa germană, franceză, engleză, maghiară etc.

Gazeta de Transilvania prin activitatea sa editorială a atras atenția autorităților, acest fapt ducând la intentarea unor procese de presă redactorilor responsabili, astfel George Barițiu a fost împrorocuit în mai multe rânduri pentru anumite articole scrise despre Avram Iancu, alături de Traian H. Pop și alții. Publicația lui Barițiu începe să piardă din notorietate din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când la Sibiu, un alt pol al culturii și reprezentativității românești, apar alte ziare care îi fac concurență, *Telegraful Român*, oficiosul B.O.R.-ului (1853) și *Tribuna* (1884), publicații mult mai active și mai energice din punct de vedere al circulației ideilor. Deja se prefigurează o nouă categorie de intelectuali-redactori, această pleiadă de intelectuali cu însemnate implicații gazetărești sunt cei care în literatura de specialitate sunt cunoscuți drept generația memorandistă și cei care vor înfăptui Marea Unire de la 1 decembrie 1918. Datorită acestor apariții editoriale la Sibiu, *Gazeta de Transilvania* pierde foarte mulți cititori și abonați, la care se adaugă

³⁴ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 10, în data 25. 06. 2014, ora 15:16.

³⁵ Ruxandra Moașa Nazare, în *op. cit.*, p. 11–12, în data 25. 06. 2014, ora 15:27.

caracterul greoi al ziarului, acest lucru ducând la scăderea aparițiilor editoriale ale ziarului, pentru o perioadă apare o dată pe săptămână, primind în epocă numele de *Baba Gazetă*. În timpul Primului Război Mondial *Gazeta de Transilvania* descrie evenimentele de pe front, dar după ocuparea orașului Brașov de către armata austro-ungară, toată structura redacțională a ziarului se schimbă, în locul redactorilor români sunt puși redactori maghiari, sarcini redacționale au ziariștii maghiari, toată averea publicației este confiscată, iar pentru o perioadă ziarul care milita pentru drepturile românilor din Transilvania, a făcut propagandă maghiară.

Studierea unui astfel de subiect ca cel al istoriei *Gazetei* este de importanță majoră deoarece prin atitudinea politică trasată și interesul pentru promovarea culturii și la alte categorii sociale a adus contribuții importante culturii românești, este acea parte culturală a presei. Elementele legate de finanțarea ziarului, formatul acestuia, momentul când devine gazetă imperială, importanța apariției unei astfel de publicații sunt descrise în cuprinsul studiului și nu fac obiectul unor reluări repetitive.

Pentru a trasa câteva considerente finale, putem afirma că prin demersul de față am adus un plus de cunoaștere istorică, care lasă loc și altor abordări și interpretări, dorind ca în același timp această cercetare să fie un instrument util pentru alți istorici și colegi cu preocupări asemănătoare.

BIBLIOGRAFIE

Dicționare de specialitate

- 1) Hangiu Ioan 1996, Hangiu Ion, *Dicționarul presei literare românești 1790–1990*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996. p. 208–209.

Cărți de specialitate

- 2) Antip Constantin 1979, *Istoria presei române*, Facultatea de Ziaristică, (curs universitar), București, 1979. p. 64–65.
- 4) Marica, Em. George, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenne din secolul al XIX-lea*, Vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 20–22.

Surse online

- 1) Ruxandra Moașa Nazare, *Gazeta Transilvaniei – încercare de schiță monografică*, material consultat pe site-ul <http://www.bjbv.ro/scan/schitaGT/Untitled-17.html>, site consultat în data 23. 06. 2014, ora 14: 29, p. 3–18.

Consultare presă

- 1) *Gazeta de Transilvania*, Nr. 1 din 3 ianuarie 1853, Brașov, p. 1.
- 2) *Gazeta de Transilvania*, Nr. 3 din 10 ianuarie 1853, Brașov, p. 1.
- 3) Pentru realizarea acestui articol a fost consultată *Gazeta de Transilvania* pe anii 1853–1854, în aceste numere am identificat informații despre costul diferențiat al ziarului, un preț avea pentru monarhie și altul pentru Regat și străinătate, informații externe despre războiul Crimeei, știri despre înființarea școlilor românești. Au fost studiați și anii: 1855, 1856, 1857, 1858, 1867 (toate numerele).